

PIRKKO HAAPANEN

Näkökulmia vaalilahjonnan ongelmiin Roomassa

Rooman tasavallan myöhäisvaiheista tunnetaan lukuisia yrityksiä kitkeä rikoslakien avulla äänestäjien lahjontaa. Anteliaisuus äänestäjille oli ollut perinteisesti hyväksyttyä tietyissä rajoissa, mutta tasavallan loppua kohti ilmiö laajeni ja saattoi ryöstäytyä ammattimaisesti hoidetuksi kaupankäynniksi. Poliittista kulttuuria hallitsi eliitin keskinäinen kilpailu viroista. Virat täytettiin vuosittain kansankokouksissa. Lahjonnan kasvun rinnakkaisilmiöitä olivat salaisen äänestyksen käyttöönotto (139–107 eaa.), äänioikeutettujen määrän kaksinkertaistuminen (80-luku) ja äänioikeuden saaneiden alempiin yhteiskuntapiireihin kuuluvien ihmisten tulva Roomaan. Poliittisen luokan perinteinen kilpailu viroista menetti vanhan tasapainonsa, ja sotapolitiikan ja provinssihallinnon otteiden myötä erityisesti eliitin käyttöön virtasi rahaa. Vaalilahjonnasta ja ”kansan äänen ostosta” kuullaan paljon näistä ajoista lähtien, lisääntyvästi kohti 50-lukua. Erityinen vaalilahjontatapauksia käsittelevä tuomioistuin (*quaestio de ambitu*) tunnetaan noin vuodesta 120 lähtien.

Miten Rooman tasavallassa harjoitettu lahjonta tarkkaan ottaen suuntautui, ja keiden ”ostamisessa” oli mieltä? Tätä on vaikea nähdä selkeästi, vaikka tasavallan lopun historia ja kansankokouksissa noudatetut valintamenettelyt tunnetaan verraten hyvin. Uusia peruslähteitä ei liene saatavilla, mutta uusia tulkintoja ilmestyy.

Sanktiointirytyksiä

L. Cornelius Sullan (n. 138–79) nimissä kulkeva *Lex Cornelia* vuodelta 81 eaa. on ensimmäinen vaalilahjontaa koskeva laki, jonka sisällöstä tiedetään. Se eväsi syylliseksi havaitulta kymmeneksi vuodeksi oikeuden asettua ehdokkaaksi. Seuraavalta 10-vuotiskaudelta ei ole selkeästi dokumentoituja *ambitus*-oikeudenkäyntejä, mikä ei kuitenkaan merkinne, että lahjonta olisi tyrehtynyt. Lahjonnasta puhuttiin paljon esimerkiksi vuoden 70 vaaleissa. Sittemmin kansantribuuni C. Cornelius vaati tiukempaa lakia (67), mikä johti kiistaan konsuli C. Calpurnius Pison kanssa.¹ Corneliuksen ehdotus oli koettu niin kovaksi, ettei *quaestio* langettaisi sellaisia rangaistuksia. Kuitenkin Pison nimiin tullut laki (*Lex Calpurnia*, 67)

tunnetaan erityisen ankarana. Rangaistukset tunnetaan pääpiirteittäin: sulkeminen pois senaatin toiminnasta, elinikäinen kielto asettua ehdokkaaksi, raharangaistuksia. Uusi käänne oli yritys kohdistaa rangaistus rahan jakoa hoitavia toimihenkilöitä kohtaan (*divisores*), jotka toimivat alun pitäen *tribusten*, asuinpaikan mukaan jaetun kansankokouksen (*comitia tributa*) äänestysyksiköissä ja jotka vastustivat voimakkaasti lain aikaansaantia. Laki ei kyennyt kitkemään vallinneita käytäntöjä: vuonna 66 molemmat konsulit tuomittiin ja pidettiin uudet vaalit.

Kiivaat yritykset ongelman rikosoikeudelliseksi ratkaisuksi jatkuivat. Konsuli Marcus Tullius Ciceron (106–43) nimiin tulleen uuden lain sisältö tunnetaan verraten hyvin (*Lex Tullia*, 63). Lain erityiseksi ansioksi katsotaan, että se määritteli aiempaa selkeämmin, mikä vaalikampanjassa oli hyväksyttävää, esi-isien vakiinnuttamaa anteliaisuutta, ja mikä taas kuului rikoksen piiriin. Mahdollisesti lakiin oli myös tullut aiempaa ankarampia säädöksiä rahanjakajia vastaan. Uutta lienee ollut rangaistus oikeudesta poisjäämisestä (otaksuttavan) sairauden vuoksi samoin kuin kielto järjestää gladiaattoririkisoja ehdokkuutta edeltävän kahden vuoden aikana, paitsi jos oli olemassa tätä koskeva testamenttimääräys. Suosittuja gladiaattoririkisoja saatettiin nimittäin järjestää

”He tulkitsivat poliittisen tilanteen vaativan hyökkäviä menetelmiä.”

ambitus = (lat.) kiertomatka, kurvailu, kiemurtelu; laiton virkaan ryhtyminen, luvaton ääntenkalastus, vaalikeinottelu; maineentavoittelu, liehittely, puolueellisuus

kuolleiden vanhempien kunniaksi, eikä näissä juhlissa ollut tavatonta jakaa ruokaa ja lahjoja.²

Ciceron laki jäi voimaan, mutta varsinaisia oikeudenkäyntejä lain nojalla ei tunneta hänen konsulivuotensa jälkeen. Esimerkiksi P. A. Brunt on olettanut, että rahanjaon organisointi kehittyi nopeasti järjestelmälliseksi³. Vuodesta 56 lähtien vaalilahjonta koveni entisestään: se alkoi yhdistyä rikoksena väkivallan käyttöön. Tästä lähtien on mahdotonta enää puhua vaalilahjonnasta edes perinteisten tasavallan menettelyjen täydentäjänä niin kuin hyvällä tahdolla voidaan tarkastella vielä vuotta 63, jolloin konsuli Cicero toimi johtavana puolustajana lahjontaoikeudenkäynnissä. Triumviraattorit Pompeius (106–48) ja Crassus (k. 53) olivat varmistaneet itselleen konsulin viran vuodeksi 55 voimalla ja uhkailulla enemmänkin kuin lahjonnalla.⁴ He tulkitsivat poliittisen tilanteen vaativan hyökkäviä menetelmiä, mutta konsulit eivät enää voineet sallia sellaisen jatkuvan. Crassus yritti laillaan (*Lex Licinia de sodaliciis*, 55) terävöittää ymmärrystä *ambituksesta* tuomalla sen piiriin organisoidun lahjonnin ja pelottelun. Tilanne paheni yhä: vuosi 52 alkoi ilman konsuleita. Senaatti asetti Pompeiuksen ainoaksi konsuliksi. Roomassa pyrittiin saattamaan taas tasavallan perinteiset prosessit voimaan.

Pompeiuksen voimakkaaseen tilanteen kontrolliin kuului esimerkiksi uusi *ambitus*-laki (*Lex Pompeia*, 52), joka ulottui myös menneisiin, vaille rankaisua jääneisiin tapauksiin. Rangaistus oli todennäköisesti karkotus määräämättömäksi ajaksi ja omaisuuden menettäminen. Lain menneeseen suuntautumista kritisoitiin, mutta se ei ollut uutta oikeudellisessa käytännössä. Lakia sovellettiin tehokkaasti, ja asianajajien tiedetään työllistyneen.⁵ Rooman kaupungissa harjoitetun vaalilahjonnin ongelma näyttää samalla syrjäytyneen. Sisällissotien jälkeinen poliittinen vakauttaja Augustus antoi uuden lahjontaa koskevan lain (*Lex Julia*, 18). Ei tiedetä riidattomasti, miten kovia rangaistuksia hän langetti.⁶ Vielä ensimmäiseltä keisarilliselta vuosisadalta tunnetaan hyvin *quaestio de ambitu*. Vaaliasetelmien ehtyessä keisarien Roomassa alkoi vaalilahjonta kiinnostaa imperiumin muissa kaupungeissa ja provinseissa.⁷

Rooman tasavallan poliittisen eliitin, senaatin, silminnähden kannattamat *ambitus*-lait eivät kyenneet hillitsemään vaalilahjontaa. Tähän vaikutti osin se, ettei syytteen nosto kuulunut *respublican* tehtäviin, eikä poliisia ollut olemassakaan. Syytteitä nostettiin, mutta niiden nousua saattoi hillitä, että syytteen nosto voi koitua raskauttavaksi sen nostajan omalle uralle. Esimer-

kiksi Sulpiciuksen piti odottaa 10 vuotta, ennen kuin nousi konsuliksi.

Lahjonnasta oikeustapauksena

Konsulivaalikampanjansa aikana (64) Cicero oli tuonut esiin tyytyväisyytensä *Lex Calpurniaan* ja konsulina tukenut ystävänsä Sulpiciuksen kampanjaa. Sulpicius oli aikansa parhaita oikeusoppineita. Hän oli ilmeisesti kannustanut Ciceroa tuomaan kansankokoukseen uuden vaalilahjontaa koskevan lain. Sulpicius oli ehkä laskeskellut saavuttavansa kannatusta esittäessään tiukkaa lakia tämän paheeksi koetun ilmiön tukahduttamiseksi. Hän tunsi jo kansakilpailijansa Catilinan otteet ja pelkäsi L. Licinius Murenan rahoja, joista tämä oli antanut näyttöä aiemmin preetorina järjestämissään kisoissa ja jotka olivat kaikista päättäen lisääntyneet Galliassa. Vanhan suvun vesa Sulpicius kuitenkin hävisi kilpailijalleen Murenalle. Tämän esi-isät eivät olleet hoitaneet korkeita virkoja, joita poliittinen eliitti perinteisesti arvosti ja suosi. Syytteen lahjonnasta nosti tyypillisesti tappion kärsinyt osapuoli voittajaa vastaan. Häviöjä oletti, että voitto oli tullut pikemminkin lahjonnan kuin ansioiden avulla, ja toivoi, että langetetun tuomion ja uusien vaalien jälkeen hän saisi itse viran. Kanssasyöttäjäksi Sulpicius sai moraalista tinkimättömyydestään tunnetun, kansantribuuniksi valitun Cato nuoremman.⁸

Kun Cicero otti vastaan sotilaallisesti ansioituneen Murenan puolustuksen, hän ei vain joutunut selittämään Sulpiciuksen hylkäämistä. Hän ajautui myös herkkään tilanteeseen puolustaessaan konsulina henkilöä, joka oli ilmeisesti karkeasti syyllistynyt hänen muokkaamaansa ja nimissään kulkevaa uutta lakia vastaan. Cato näyttää perustelleen syytöstään muun muassa valtion, *respublican*, edulla.

Konsuli Ciceron puheen argumentti tarjoaa ensiksikin esimerkin siitä, kuinka kysymys syyllisyydestä tai syyttömyydestä oli hyväksyttävää ratkaista myös yleisemmin kuin ahtaassa mielessä itse lain rikkomista koskevien pykäliden valossa.⁹ Puolustusstrategian johtoteemaksi nousee *respublican* etu suuren uhan alla – mitä seuraisi yleiselle turvallisuudelle, jos tuleva vuosi pitäisi elää yhden konsulin varassa?¹⁰ Voidaan keskustella, miten uhkaava oli Catilinan salaliitto, jonka vaaroja Cicero maalaili ja jonka selvittelyssä hän korosti omaa rooliaan. Poliittisen tilanteen lisäksi prosessiin osallisten henkilöiden arvovalta ja pätevyys myötävaikuttivat tuomioihin. Mahdollisimman arvovaltaisen puolustuksen saanut Murena vapautui syytteistä ja saattoi ottaa vastaan konsulin viran.

Tuoreessa vaalilahjontaa koskevassa laissaan Cicero oli ansioitunut itse rikoksen aiempaa selkeämmässä määrittelyssä.¹¹ Lakia mukailien Ciceron strategian toinen luonteenomainen piirre oli myöntää, että Murenan kampanjan aikana oli kyllä tapahtunut kaikkea sitä, mitä syyte kosketteli: väenpaljous oli tullut Murenaa vastaan, kun hän oli saapunut provinssistaan ehdokkaana Roomaan; ehdokasaikana häntä olivat saatelleet monet; näytännöissä oli jaettu katsojapaikkoja *tribuksittain* ja

kutsut pitoihin oli kohdistettu laajalle. Mutta kaikki oli tapahtunut esi-isien vakiinnuttaman hyvän käytännön ja soveliaan anteliaisuuden rajoissa: vastaanottajille ja seuraajille ei ollut maksettu. Katsojapaikkoja ja pitoja olivat järjestäneet Murenan ystävät.

Ciceron puhe Murenan puolustukseksi antaa myös aineksia ihmetellä, mistä oikeastaan oli kyse paljossa vuosittaisessa vaaliaktiiviteetissa ja ehdokkaiden kampanjoissa:

”Köyhillä ihmisillä on vain tämä yksi tapa ansaita ja maksaa takaisin meidän säätyimme heille antamat hyvät teot: antaa meille apunsa ja kulkea mukanaamme kun tavoittelemme virkaa [...] eikä heidän, jotka ovat kaikessa meistä riippuvaisia, tulisi myös kyetä antamaan meille jotakin? Jos heillä ei ole mitään muuta kuin äänensä, vaikkakin köyhien antama palvelus äänestettäessäkin on vailla voimaa. Niin kuin heillä on tapana sanoa, eivät he voi toimia puolustajinamme, takuumiehinämme, kutsua meitä kotiinsa. Tätä kaikkea he pyytävät meiltä, eivätkä he voi mitään meiltä saamaansa korvata muuten kuin antamalla kannatuksensa.”¹²

Sitaatti viittaa useisiin paljon keskusteltuihin näkökulmiin: Mikä oli ehdokkaan ja häntä seuraavien joukkojen suhteen luonne? Miksi ehdokas vaivautui ylläpitämään suhteita köyhempiin väestönosiin, jos heidän äänensä ei painanut vaaleissa? Ehdokkaiden seuralaisten ja äänestäjien näkökulmasta voi suorastaan kysyä, miksi ylipäätään kukaan hallitsevan eliitin ulkopuolinen vaivautui tulemaan kansankokousten aikaa vieviin äänestyskokouksiin? Varsinkaan konsulit valitsevaan *centuria*-kokoukseen, jossa äänestysyksikköinä olivat varallisuuteen pohjautuvat *centuriat* ja vaalituloksen varmistamiseen lienee useimmiten riittänyt niistä rikkaimpien äänet? Lainaus viittaa myös politiikan alaan: vaaleissa, konsuli-vaaleissa erittäinkin, ei ollut kyse asiakysymyksistä tai poliittisista linjoista. On peräti mahdollista puolustaa teesiä, että politiikan ala kaiken kaikkiaan kosketti veraten vähän tavallisen ihmisen ja alempien luokkien elämää ja että alemmilla väestönosilla oli tuskin mitään luonnollista paikkaa poliittista elämää hallitsevissa vaaleissa.¹³ Kun vaaleihin liittyvä toiminta oli ylempien väestöpiirien, poliittisen luokan, keskeistä elämänsisältöä, alemmissa kansankerroksissa lienee lähtökohtaisesti valinnut laajaa apatiaa *forumin* toimia kohtaan.

Keitä pyrittiin lahjomaan?

Yksi tapa yrittää ymmärtää vaalilahjonnan yleisyyttä ja luonnetta Rooman tasavallassa lähtee vaaliosallistumisesta ja osallistujien keskinäisten siteiden merkityksestä. Oletukseen *patronus*-klientti-suhteen vaikutuksesta vaalituloksiin otetaan nyttemmin etäisyyttä tasavallan myöhäisvaiheiden vaalituloksien selityksenä, vaikka erilaatuisten pysyvien siteiden merkitys ehdokkaiden nauttimaan suosioon lienee ollut jatkuvasti tärkeä. Näyttäisi siltä, että tasavallan myöhäisvaiheissa varsinaista *patronusta* enemmän nousivat äänestysratkaisuja tukeviksi tahoiksi äänestysyksiköiden merkkihenkilöt, *centuria*- ja

Pierre Hadot

MITÄ ON ANTIIKIN FILOSOFIA?



Pierre Hadot'n moderniksi klassikoksi noussut *Mitä on antiikin filosofia?* kaataa muinaisuusmielikuvien kuvapatsaat ja pylväsrivit.

Hadot ei museoi menneisyyttä vaan hankkii antiikista niin elämänhallinnan kuin aikalais-analyttisyydenkin välineitä, palauttaa elämänfilosofian kunniaan ja oikaisee väärät käsitykset. Filosofia saadaan eläväksi ja eletyksi, kaikkien ulottuville, koko olemassaolon mullistavaksi kilvoitteluksi.

Elämälle vieraat opetussuunnitelmat, riihikuivat teoriarakennelmat ja pikkuseikkoihin takertuvat spekulatiot ovat turhan päiten saaneet omia "filosofian" nimen. On aika palauttaa filosofia arvoonsa myös arkielämässä.

Eikö filosofi voitaisi määritellä filosofista diskurssia kehittelevän professorin tai kirjailijan sijasta ihmiseksi, joka elää filosofista elämää?

Hinta: 35 €

Hinta n&n -kestotilaajille: 27 €

Suom. Tapani Kilpeläinen

ISBN 978-952-5503-48-7



NIIN & NÄIN
www.netn.fi/kauppa

TLN

tribus-vaikuttajat. Oletus itsenäisesti harkitsevista äänestäjistä saanee vielä vähemmän kannatusta, vaikka ehdokkaan henkilökohtaisen ansioitumisen merkitystä vaalituloksiin ei suljettaisikaan pois. Kolmas vaihtoehto on painottaa liikkuvaa äänestäjäkuntaa. Tämä teesi, jonka sekä H. Mouritsen että A. Jakobson hyväksyvät, tarjonnee kahta muuta paremman perspektiivin tasavallan myöhäisaikojen äänestyskäytännön ymmärtämiseen. Tähän malliin soveltuu luontevasti myös äänestäjäkuntaan suunnattu lahjonta, eikä malli ole välttämättä paradoksaalinen vaaleissa tehtyjen tekojen valossa.

Suosio luotiin vuosia kestävässä pyrkimyksessä kohti korkeita virkapaikkoja: suuntautuminen tietyn viran saamiseen saattoi olla pitkä. Varsinainen vaalikampanja, kun ehdokas kuljeskeli valkoiseen toogaan pukeutuneena äänestäjien joukossa (*ambitio; in toga candida*) kannattajajoukon seuraamana, kesti vain 24 päivää.¹⁴ Vaalikokouksen tulosta oli vaikea ennakoida. Kenelläkään ei ollut esimerkiksi ”istuvan virkamiehen” etua.

Ehdokkaan mahdollisesti harjoittaman lahjonnan suuntautumista voidaan sekä ymmärtää että problematisoida vaalijärjestelmän ja vaalikokouksissa noudatettujen menettelyjen pohjalta.¹⁵ Ymmärtävä näkökulma voisi sanoa, että yksittäisiin henkilöihin ja ryhmiin koetettiin vaikuttaa keinoin, joilla oli tai otaksuttiin olevan psykologisia kerrannaisvaikutuksia. Riidatonta yleiskuvaa siitä, keihin ja minkä vuoksi rahalla tarkkaan ottaen pyrittiin vaikuttamaan – avainryhmiin, ylempien luokkien suhteellisesti köyhiin ja velkaantuneisiin, alempien varallisuusluokkien absoluuttisesti köyhiin – ei liene mahdollista laatia.

Konsulivaaleja ajatellen lahjonnan avainkohtana lienee ollut pyrkimys vaikuttaa arvalla valittavaan nuorten ritareiden *centuriaan*, joka äänesti ensimmäisenä, jonka äänet laskettiin ennen kuin muut äänestivät ja jonka kantaa pidettiin vaikutusvaltaisena tai suorastaan enteellisenä.¹⁶ 60-luvulta lähtien esiintyy viittauksia yrityksiin luvata rahaa äänestysyksiköiden oikeasta vaalituloksesta, ja 50-luvun jälkipuoliskolta tiedetään tarjotun suunnattomia summia ensin äänestävän *centurian* äänistä. Otaksuttavasti toinen menettely oli vaikuttaa yleisemmin ritarien *centurioihin*, mihin Ciceron mukaan Murenan kampanjassa keskittyi häneen näin ystävyyttään osoittanut ja omaakin tulevaa kampanjaansa ajatellut ottopoikansa¹⁷. Rahaa lienee kohdennettu paljolti jo ennestään rikkaiden suosion voittamiseksi, koska heidän määrättävissään otaksuttiin olevan tietty avainjoukko äänestäjiä tai koska heidän odotettiin siirtävän rahaa eteenpäin klienteilleen, mikä oli omiaan vahvistamaan myös *patronus*-arvovaltaa.

Antiikin kirjoittajilta kuullut väitteet, että rahvas oli myynyt äänensä, vaikuttavat absurdilta perinteisen tulkinnan mukaan ainakin, jos ajatellaan konsulit, preetorit ja kensorin valitsevaa *centuria*-kokousta sitä tavanomaista tulkintaa vasten, että varallisuusryhmittäin järjestettyjen *centurioiden* kantaa kysyttiin vain siihen asti, kunnes oli saavutettu enemmistö *centurioista*.¹⁸ Ritarien ja ylimmän

varallisuusluokan *centurioiden* kanta miltei riitti tähän.¹⁹ Mutta niin kuin Jakobson korostaa, juuri korkeimpien virkamiesten vaalissa poliittisen eliitin sisällä vallitsi kilpailutilanne. Näkemyksensä alempien väestöryhmien äänestysaktin vaikuttavuudesta rikkaampien *centurioiden* erimielisyyden ratkaisijana hän tukee esimerkiksi asiakysymysten puuttumiseen konsulinvaalikampanjoista: konsuliksi yltäminen edellytti normaalisti laajoihin väestöpiireihin vetoamista. Siksi asiakysymykset tapasivat väistyä. Jakobsonin oikeaan osuvien kysymysten tueksi – esimerkiksi *forumin* tuntumassa liikkuneiden joukkojen koostumus – on hankalaa saada vahvaa evidenssiä. Mutta täsmällisten tietojen puuttuessa ei ole tarjolla vahvaa perustetta sille, että ensiksi äänestävät *centuriat* olisivat tyypillisesti löytäneet yksimielisyyden.

Cicero ei ole pitänyt tarpeellisena salata, että hänet valitsi ”koko Rooman kansa yksimielisesti” sekä preetoriksi että konsuliksi²⁰. Otaksuttavasti siis kutsutuissa ritarien ja kahden ylimmän varallisuusluokan *centurioiden* äänissä ei syntynyt hajontaa. Esimerkiksi Ciceron konsulitoveriksi valitun Antoniuksen tiedetään voitaneen Catilinan vain muutaman *centurian* enemmistöllä. Voitaneen ajatella, että erityisesti Murenan kaltainen ehdokas, jolla oli ilmeisesti paljon sotaretkiltä ja provinssista tuotua rahaa mutta jonka suvun tai henkilökohtainen arvovalta jätti toivomisen varaa, saattoi haluta varmistaa rahan voimalla asemiaan myös köyhemmissä *centurioissa*, vaikka tyypillisesti ei ehkä ollut tarpeen kutsua äänestämään kaikkein köyhimpien *centurioita*.

Lähteissä esiintyy yleisluontoisia mainintoja kansan tai rahvaan lahjonnasta vaalimenestyksen takaamiseksi, mutta tulkinnat etäännyvät ajatuksesta, että yleisesti plebejeille suunnattu rahasuoritus olisi voinut nousta poliittisen kilpailun aseeksi.²¹ Ongelmaa suunnattoman kansalaisten joukon ja pienen äänestävän joukon välillä pyrittiin epäilemättä ratkaisemaan lahjontaakin käyttävän organisoinnin avulla. Sen päättämistä, keihin lahjonta oli kulloinkin tarkoituksenmukaista suunnata, harkitsivat osaltaan ja helpottivat toiminnallaan erityiset organisaattorit, *tribusten* rahanjakajat ja toimijat, jotka tallettivat rahan vaaleihin saakka (*sequestres*). Ehkä perinteinen oletus on ollut, että tavallinen kaupunkiyleisö tyytyi vähään: ehkä konsuliehdokkaan ystävältä saatu paikka gladiaattorikilpailuihin oli riittävä. Jakobson sen sijaan luonnostelee näkymiä ”ammattimaisista kaupunkiäänestäjistä”, joiden ääni oli kaupan.²²

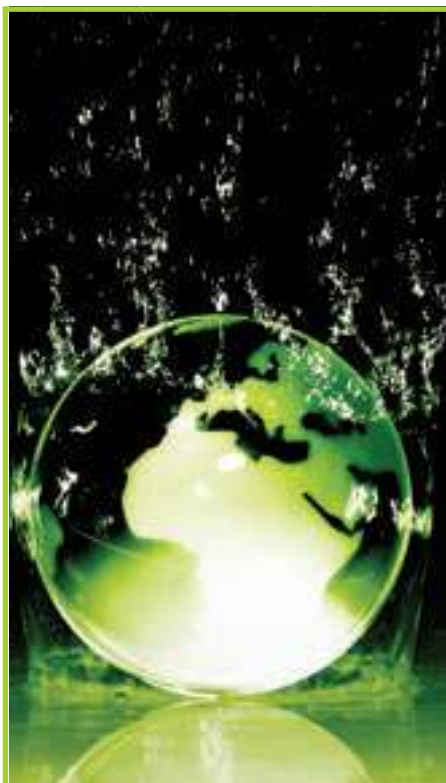
Vaalilahjonnan merkitystä viimeisenä äänestyskeeseen vaikuttavana keinona voi vain arvuutella. Noudatettiinko luvattua tai saatua tai suoritusta vastaan annettua lupausta kenties niin, että merkittiin luvattun ehdokkaan lisäksi myös toinen ehdokas? Ehkä joku muisteli, kuka oli esimerkiksi aiemmin virkaurallaan alentanut viljan hintaa. Varsinaisista häviäjistä ei tyypillisesti kuulla. Näin ei oikeastaan tiedetä läheskään aina vaaliasetelmista tai seikoista, jotka painoivat, kun Rooman kansalainen merkitsi valitsemansa ehdokkaan puiseen äänestystauluunsa.

Viitteet

- 1 Gruen 1974, 213–215 kiistasta ja lain sisällöstä. Lain säätämiseen liittyvät melakat tuottivat peräti kuolonuhreja; mt. 439.
- 2 Gladiaattori- ym. kisojen ja näytäntöjen käytöstä vaalikamppailuissa ks. esim. Jakobson 1999, 33–34.
- 3 Brunt 1988, 425.
- 4 Brunt, mt., 427; Lintott 1990, 9.
- 5 Gruen 1974, 233–239, 348; Lintott 1990, 9–10; Nadig 1996, 67–71.
- 6 Lintott 1990, 10; Nadig 1996, 72–76.
- 7 *Digesta*, 48.14.1 pr. & 1.
- 8 Syyttäjistä, ks. Lintott 2004, 62.
- 9 Näytön sallitusta laajuudesta, ks. Powell *et al.* 2004, 35–36.
- 10 Poikkeusoloissa saattoi näet nousta tekijöitä, jotka olisivat voineet estää uuden vaalikokouksen.
- 11 Gruen 1974, 222–223; Nadig 1997, 48–55.
- 12 *Murena*, 70, 71.
- 13 Mouritsen 2001.
- 14 Saastamoinen 2007, 30.
- 15 Kuvaus menettelyistä, ks. esim. sama, 18–26.
- 16 *centuria praerogativa*; esim. Mouritsen, 99; Jakobson, 52.
- 17 *Murena*, 73.
- 18 On myös mahdollista, että kutsuttaessa *centurioita* äänestämään myöhäistasavallassa ei enää noudatettu perinteistä järjestystä rikkaista köyhiin, ks. Dionysios Halicarnassus, 4.21.3.
- 19 18+70/193. Aiemmin suhde oli ollut 18+80/193; Brunt (1988, 343) toteaa ”demokratisoinnin” tapahtuneen 241–218.
- 20 *De lege agraria* 2.4; vrt. *Brutus*, 321.
- 21 Ks. esim. Mouritsen, 112–113.
- 22 Jakobson, 137–141, 145.
- Lintott, Andrew, Electoral Bribery in the Roman Republic. *Journal of Roman Studies*. Vol. 80, 1990, 1–16.
- Lintott, Andrew, Legal Procedure in Cicero’s Time. Teoksessa *Cicero the Advocate*, 61–78.
- Mouritsen, Henrik, *Plebs and Politics in the Late Roman Republic*. Cambridge University Press, Cambridge 2001.
- Nadig, Peter, *Ardet ambitus. Untersuchungen zum Phänomen der Wahlbestechungen in der römischen Republik*. Prismata, Vol. 6. Vait. Heinrich-Heine-Universität, Düsseldorf 1996.
- Saastamoinen, Ari, Rooman valtakunnan hallinnosta. Teoksessa *Aura popularis eli kuinka vaalit voitetaan*. Toim. Laura Lahdensuu & Ari Saastamoinen. Tammi, Helsinki 2007, 9–31.
- Yakobson, Alexander, *Elections and Electioneering in Rome. A Study in the Political System of the Late Republic*. Historia. Einzelschriften 128. Steiner, Stuttgart 1999.

Kirjallisuus

- Brunt, P. A., *The Fall of the Roman Republic and Related Essays*. Clarendon Press, Oxford 1988.
- Cicero the Advocate*. Toim. Jonathan Powell & Jeremy Paterson. Oxford University Press, Oxford 2004.
- Gruen, Erich, S., *The Last Generation of the Roman Republic*. University of California Press, Berkeley 1974.



KRIITISESSÄ TILASSA PELON AIKA

TAMPERE-TALOSSA LAUANTAINA 10.4.2010 KLO 11-18

Mistä pelot kumpuavat? Keitä ne palvelevat?
Nykyajan pelon lähteillä mm. ruotsalainen kirjailija
Sven Lindqvist, maantieteilijä Hille Koskela,
kirjailija Maarit Verronen ja infektioylilääkäri Jukka
Lumio sekä elokuvaohjaaja Pia Tikka.

LISÄTIETOJA JA OHJELMA: www.kriittisessatilassa.fi

TAMPEREEN YLIOPISTO

TAMPEREEN TEKNILLINEN YLIOPISTO

TAMPERE-TALO OSAKEYHTIÖ